

Pomogáts Béla

Radnóti Miklós emléktáblája előtt

A magyar költészet (különben minden költészet) az otthonteremtés műhelye és szertartása. A költő otthonát keresi a nyelvben, a kulturális hagyományban és általuk egy nemzet közösségében és történelmében. Otthont épít – nemcsak önmagának, egy nagyobb emberi közösségnek: egy nemzetnek is, különösen, ha ez a nemzet, ahogy keserves huszadik századi története során a magyar, nem vagy nehezen találja meg, építi fel otthonát. Radnóti Miklós egész életében otthonra vágyott: családra, baráti közösségre, védelmező hazára. Nem kerülte a harcot, a szellem csatáit, jóllehet tudta, hogy ellenfelei (később elpusztítására törő ellenségei) vajmi ritkán vívnak tiszta fegyverekkel és végső érv gyanánt mindig a nyers erőszakhoz folyamodnak. Mégsem a küzdelemben kereste azt a közeget, amelyben megvalósíthatja igazi önmagát. Otthon akart lenni az országban és az emberi létben. És minél vadabb mozdulatokkal söpörte félre a történelem ennek az otthonosságnak a lehetőségét, ő annál konokabb szívvel próbálta megépíteni, a sors ellenére, a maga emberi otthonát. Otthont keresett a természetben, a fák és fűvek bukolikus világában, megálmódott theokritoszi pásztorok között. Otthont keresett a szerelemben, ifjú hitvese oldalán. Otthont keresett a könyvek birodalmában, elmerülve régi magyar vagy modern francia költők verseiben. Otthont keresett az irodalomban, az irodalmi életben megértő társakra várva, méltó feladatokra készülődve. Nyugalmas emberi sorsra vágyakozott, arra, hogy békében végezhesse alkotó munkáját.

Az otthonépítés műve, úgy tetszett, már-már sikerült. Sorsának tragédiája volt, hogy az ifjúság otthonkereső küzdelmei után éppen akkor vélte megtalálni szellemi otthonát, midőn erőszakkal ragadták el a birtokba vett világból, abból a közösségből és attól a munkától, amelyet magáénak tudott, amelyhez minden idegszálával ragaszkodott. A világra zúduló erőszak és háború az ő otthonát sem kímélte, feldúlta a béke törékeny szigetét, magának követelve a költő életét. Radnóti korán megérezte a fenyegetést. Már ifjúságának idillikus költészetében volt valami szorongásos érzés: a tiszta tájat feldúló vihar előérzete. Később pedig, ahogy férfivá érett, valóságos történelmi fenyegetésekkel szembenézve kellett helyzetével számot vetnie. Elkerülhetetlen végzetet érzett maga fölött, hatalmat, amely kegyetlen közönnyel tör az élet ellen, és az ő ifjú életét is veszélyezteti.

Kora ifjúságában fellázadt környezete ellen, minden társadalmi és költői konvenciót elutasított. A lázadó remények magaslatáról nem volt könnyű eljutni arra a másik magaslatra, amely végül a lelki ellenállás bástyája lett, melyről széles kitekintés nyílt a közeljövő véres fejleményeire. Radnóti messze tekintett, költészete sötét jóslatokkal volt terhes, korán megérezte azt, hogy iszonyú történelmi katasztrófa közelít. A vihar sötét függönye mögött mégis megsejtette a távoli béke reményét. Keserves tapasztalataival és még keservesebb balsejtelmeivel küzdve vált szelíd moralistává: először talán az ószövetségi szent könyvek, végül azonban az evangéliumok sugallata szerint. Radnóti, mint ez köztudomású, kedves tanára, Sík Sándor hatására már érett férfikorában vette fel a keresztséget, de ezt megelőzve már magába fogadta a keresztény szellemiséget, és ahogy utolsó versei tanúsítják, végül is a krisztusi tanításban találta meg a vigasztaló reményt.

A szellemi távlatokért, amelyek megnyíltak előtte, akár a régi mítoszok vagy a keresztény legendák hőseinek, szenvedéssel, végül életével kellett fizetnie. A férfikor költészete ezt a szenvedést és áldozatot fejezte ki. Naponta megújuló drámát mutatott, mindinkább növekvő drámaiságot és veszélytudatot. Radnóti Miklós költészetét a közelgő történelmi kataklizmák sötétje festette, a halál egyre jelenvalóbb képe szőtte át.

A verseit átható halálfélelem több volt, mint közönséges szorongás a várható történelmi kataklizmák előtt. Nem voltak kétségei afelől, hogy az Európát hamarosan elborító háború számtalan áldozatot követel, és ő maga is az áldozatok közé kerül. Sötét jóslatait nem egyszerűen a költői érzékenység magyarázta, hanem történelmi tudatosság is: az, hogy pontosan ismerte az ellene irányuló erőszak természetét. Mágikus költői erővel, nem egyszer látomásos érzékenységgel, mégis tárgyilagos helyzetismerettel vetett számot saját végzetével, egyszersmind háborúba taszított hazája sorsával.

A haláltudat iszonyú szorítása szüntelen védekezésre kényszerítette esztét és szívét. Védelmet keresett az üldözők mind szorosabb gyűrűjében, noha egyre biztosabban tudta, hogy már nincs védelem. Belső erőforrásokat kutatott, az önvédelem és az ellenállás támaszait. Hogy majd teljes emberként, félelem nélkül, ép érzékekkel lépjen a „meredek útnak” arra a végső szakaszára, amelyen, tudta, el kell indulnia. Ezért gondozta olyan makacs ragaszkodással erkölcsi javait: a

felesége oldalán megtalált otthon, a költői és műfordító műhelyben szerzett önbecsülést, a szülőfölddel és a nemzeti hagyománnyal kialakított termékeny kapcsolatot. Végezte dolgát, számot adott történelmi tapasztalatairól, tiszta emberi szóval tiltakozott a barbár erőszak uralma ellen.

Most, születésének századik évfordulóján, itt, a Tokaji Írótábor közösségében nem a méltatlan és rettenetes halált szeretném felidézni, hanem azt

a biztató példát, amelyet a költői otthonosság szelíd bátorsága mutat. Hadd szóljak meggyőződésemről: magyarságunkat nem a zárt rendben, uniformisban menetelő erőszak fejezi ki, hanem költőinknek az a szelíd bátorsága, amellyel vállalták a helyállást a maguk tiszta eszményei mellett, és műveikben teremtették meg önmaguk számára és számunkra: az utókor számára az otthon és a hazát.

Lugossy Mária kiállításának enteriőre - Körmen

